

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

06.11.2025.

Nr. 1-12/12

Tieslietu ministrijai

pasts@tm.gov.lv

Ieslodzījuma vietu pārvaldei

pasts@iev.gov.lv

Ilguciema cietumam

ilguciema.cietums@iev.gov.lv

Ziņojums par bērnu tiesību nodrošināšanu Ilguciema cietuma Mātes un bērnu nodaļā

Pamatojoties uz Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas pret spīdzināšanu un citu nežēlīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu izturēšanos vai sodīšanu (turpmāk – ANO Konvencija) Fakultatīvo protokolu (OPCAT), kā arī saskaņā ar Tiesībsarga likuma 11. panta 6. punktu, tiesībsargs īsteno Nacionālā preventīvā mehānisma (NPM) funkciju.

Šīs funkcijas ietvaros 2025. gada 30. septembrī Tiesībsarga biroja Nacionālā preventīvā mehānisma nodaļas juridiskā padomniece Zanda Rūsiņa un vecākā juriste Sandra Garsvāne bez iepriekšēja brīdinājuma apmeklēja Ilguciema cietumu. Vizītes mērķis bija apmeklēt Mātes un bērnu nodaļu, izvērtēt veselības aprūpes pieejamību ieslodzītajām sievietēm un viņu bērniem, analizēt bērnu tiesību un labbūtības nodrošināšanu ieslodzījuma apstākļos.

Vizītes laikā Ilguciema cietumā uzturējās 192 ieslodzītās sievietes, no kurām 44 bija apcietinātās. Mātes un bērnu nodaļā atradās astoņas sievietes ar deviņiem bērniem vecumā no astoņiem mēnešiem līdz trīsarpus gadiem.

1. Sadzīves apstākļi Mātes un bērnu nodaļā un apstākļi bērnu pastaigu (rotaļu) laukumā

[1.1.] Mātes un bērnu nodaļa ir izveidota atsevišķā ēkā no pārējām ieslodzītajām sievietēm. Katrai sievietei ar bērnu ir nodrošināta atsevišķa dzīvojamā istaba. Istabas iekārtotas atbilstoši bērnu vajadzībām. Bērniem ir pieejamas atsevišķas gultas, istabās ir bērnu rotaļlietas. Vienlaikus telpas,

kurās uzturējās bērni, vizītes laikā bija izteikti vēsas. Ilģuciema cietuma darbinieki informēja, ka apkures sezona vēl nav uzsākta, un nav zināms tās sākuma datums. Vizītes laikā nodaļas istabās tika konstatēta gaisa temperatūra 16–17°C. Lai gan sievietēm esot atļauts izmantot elektriskos sildītājus, vizītes laikā tie nebija ieslēgti. Koplietošanas telpās (rotaļu zona, virtuves stūrītis) temperatūra bija vēl zemāka, bet nebija iespējams noteikt konkrētus grādus, jo koplietošanas telpās nebija izvietoti termometri.

Saskaņā ar Eiropas Komisijas ieteikumiem par ieslodzīto tiesībām, kas apstiprināti 2022. gada 8. decembrī, visām Eiropas Savienības valstīm ir jānodrošina īpaša infrastruktūra un jāveic saprātīgi pasākumi bērnu labā, lai nodrošinātu viņu veselību un labklājību laikā, kad viņi atrodas cietumā kopā ar vecākiem (66. punkts).¹

Starptautiskajās rekomendācijās arīdzan ir norādīts, ka apstākļiem ieslodzītajiem paredzētajās telpās, un jo īpaši guļamtelpās, ir jābūt tādiem, kas neaizskar cilvēka cieņu un, cik vien iespējams, nav pretrunā ieslodzīto tiesībām uz privāto dzīvi, kā arī atbilst veselības un higiēnas prasībām, klimatiskajiem apstākļiem, un jo īpaši platībai, gaisa kubatūrai, apgaismojumam, apkurei un ventilācijai šajās telpās tiek pievērsts pietiekami daudz uzmanības².

Saskaņā ar Ministru kabineta 2025. gada 26. augusta noteikumu Nr. 523 “Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” (turpmāk Ministru kabineta noteikumi Nr.523) 16. punktu kamerās vai dzīvojamās telpās, kurās uzturas notiesātie, jānodrošina dabīgs apgaismojums, diennakts tumšajā laikā – mākslīgais apgaismojums, kā arī gaisa temperatūra, kas nav zemāka par +18 °C, un ventilācija.

Ministru kabineta noteikumi Nr. 523 neparedz atsevišķu regulējumu attiecībā uz Mātes un bērnu nodaļu un ir vispārīgi piemērojami ieslodzījuma vietām, kurās pārsvarā uzturas pieaugušie, līdz ar to tajos noteiktā minimālā gaisa temperatūra +18 °C neatspoguļo bērnu vecumam un veselībai nepieciešamos apstākļus.

Tiesībsardzes ieskatā uz Mātes un bērnu nodaļu būtu attiecināmas analogas prasības minimālajai gaisa temperatūrai, kādas noteiktas Ministru kabineta 2013. gada 17. septembra noteikumu Nr. 890 “Higiēnas prasības bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzējiem un izglītības iestādēm, kas

¹ Eiropas Komisijas ieteikumi par ieslodzīto tiesībām. Pieejams: https://commission.europa.eu/system/files/2022-12/1_1_201158_rec_pro_det_en.pdf

² Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikums Rec(2006)2 dalībvalstīm par Eiropas cietumu noteikumiem 18.1. punkts, pieņemti 2006. gada 11. janvāris

īsteno pirmsskolas izglītības programmu” (turpmāk – Ministru kabineta noteikumi Nr.890)

49. punktā, proti, telpās, kurās uzturas bērni, kas jaunāki par trim gadiem, pieļaujamā minimālā gaisa temperatūra ir vismaz +20 °C, savukārt telpās, kurās uzturas bērni, kas vecāki par trim gadiem, – vismaz +18 °C.

Ministru kabineta noteikumi Nr. 890 ir izstrādāti īpaši izvērtējot bērnu fizioloģiskās un veselības vajadzības, tostarp jutīgumu pret zemu apkārtējās vides temperatūru, tādēļ tajos noteiktās temperatūras normas ir pielāgotas bērnu labklājības nodrošināšanai.

Rekomendācija: Aicinu leslodzījuma vietu pārvaldi un Tieslietu ministriju izvērtēt nepieciešamību veikt grozījumus Ministru kabineta Ministru kabineta 2025. gada 26. augusta noteikumu Nr. 523 “Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi”, paredzot atsevišķu regulējumu Mātes un bērnu nodaļas telpām. Grozījumos būtu lietderīgi noteikt īpašas prasības attiecībā uz telpu mikroklimata parametriem, tostarp gaisa temperatūru, ventilāciju un citiem apstākļiem, kas būtiski ietekmē bērnu labsajūtu un veselību.

Vienlaikus jānodrošina, lai arī pašreiz spēkā esošais regulējums tiktu pilnībā ievērots, tostarp attiecībā uz minimālo gaisa temperatūru, kas nedrīkst būt zemāka par +18 °C.

[1.2.] Teritorijā esošais rotaļu laukums šobrīd ir sliktā tehniskā stāvoklī. Laukuma segums ir nevienmērīgs un bedrains, kas rada paaugstinātu kritienu un traumu risku, īpaši mazākiem bērniem. Nokrišņu laikā teritorija mēdzot applūst, līdz ar to laukums kļūst neizmantojams un veidojas slidena, nedroša virsma. Vairāki rotaļu elementi, tostarp šūpoles un slidkalniņš, ir nolietoti un daļēji bojāti, savukārt smilšu kaste ir gandrīz tukša, bez kvalitatīvām un tīrām smiltīm.

Droša, kvalitatīva un bērnu vecumposmam piemērota rotaļu vide ir būtiska viņu fiziskajai, emocionālajai un sociālajai attīstībai. Labi uzturēts rotaļu laukums veicina bērnu kustību aktivitātes, koordinācijas un līdzsvara attīstību, kā arī sociālo prasmju un sadarbības spēju veidošanos, mijiedarbojoties ar vienaudžiem. Vienlaikus rotaļu vide kalpo arī kā emocionāli nozīmīga telpa bērna brīvai izpausmei, drošības sajūtai un radošuma veicināšanai.

Tādējādi būtiski nodrošināt, lai rotaļu laukuma elementi būtu tehniski droši, atbilstoši bērnu vecuma grupu vajadzībām, ar triecienu absorbējošu segumu, drošām konstrukcijām un kvalitatīviem materiāliem. Jāparedz arī ērtas piekļuves iespējas, tostarp bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, kā arī teritorijas labiekārtojums, kas veicina rotaļu daudzveidību un aktīvu brīvā laika pavadīšanu svaigā gaisā.

Darbinieki informēja, ka rotaļu laukuma pilnīga atjaunošana plānota 2026. gadā, izmantojot Norvēģijas finanšu instrumenta projekta līdzekļus. Šis plānotais uzlabojums vērtējams pozitīvi, jo tas ļaus radīt mūsdienīgu, drošu un bērnu attīstību veicinošu vidi, kas atbilst normatīvo aktu prasībām un bērnu vajadzībām.

Rekomendācija: Aicinu ieslodzījuma vietu pārvaldi nodrošināt plānoto rotaļu laukuma rekonstrukcijas darbu uzsākšanu iespējami īsā termiņā, lai nodrošinātu bērnu vajadzībām un drošības prasībām atbilstoša rotaļu laukuma izveidi.

[1.3.] Bērnu apģērbs un tā kvalitāte

Ieslodzītās mātes norādīja uz nepietiekamu apģērba nodrošinājumu bērniem. Tām sievietēm, kurām tuvinieki spēj sniegt atbalstu ar bērnu apģērbu un apavu iegādi, šī problēma neesot aktuāla. Tomēr situācijās, kad ieslodzītajai sievietei nav tuvinieku vai citu personu, kas varētu sniegt palīdzību, nākas paļauties uz ieslodzījuma vietas rīcībā esošajiem resursiem.

Sievietes norādīja, ka ieslodzījuma vietas noliktavās pieejamais apģērbs nereti ir nolietots, nepietiekamā daudzumā un ne vienmēr atbilstošs bērna vecumam vai izmēram. To daļēji apstiprināja arī ieslodzījuma vietas darbinieki. Problēmas esot ar bērnu cimdiem, apaviem un arī citu apģērbu. Šāda situācija neatbilst bērna labāko interešu ievērošanas principam un rada risku bērna veselībai un labbūtnībai.

Rekomendācija: Aicinu ieslodzījuma vietu pārvaldi nodrošināt regulāru kvalitatīvu apģērba un apavu iepirkumu bērniem vai rast alternatīvu risinājumu, piemēram, izstrādāt sadarbības mehānismus ar labdarības organizācijām un citām atbalsta institūcijām, lai nodrošinātu bērniem nepieciešamo apģērbu atbilstoši vecumam un izmēram.

2. Izglītības un pilnvērtīgas attīstības iespējas bērniem

Vizītes laikā Tiesībsarga biroja darbinieki noskaidroja, ka šobrīd bērniem nav paredzētas nekādas attīstošas nodarbības ar speciālistiem. Dienas aktivitātes bērniem pāriet kopā ar mātēm – zīmējot, krāsojot, kā arī ejot svaigā gaisā rotaļu laukumā.

Iepriekš īslaicīgi esot pastāvējusi iespēja nodrošināt bērnu pirmsskolas apmeklējumu ārpus cietuma, tomēr tās īstenošana pārtraukta juridisku un organizatorisku ierobežojumu dēļ – iestādes darbiniekiem neesot tiesību pavadīt bērnus ārpus cietuma teritorijas.

Intervētās mātes norādīja, ka vēlētos, lai bērniem būtu iespēja apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādes vai kādas citas izglītojošas aktivitātes. Tāpat sievietes vērta uzmanību, ka pašlaik, ja kādai mātei jāapmeklē mācības vai cita resocializācijas aktivitāte, bērnus pieskata citas ieslodzītās personas, jo auklītes vai audzinātājas pakalpojums nav nodrošināts.

ANO Bērnu tiesību komiteja ir aicinājusi dalībvalstis nodrošināt, lai visiem maziem bērniem (un par viņu labklājību galvenajām atbildīgajām personām) būtu garantēta piekļuve atbilstošiem un efektīviem pakalpojumiem, kas īpaši paredzēti viņu labklājības veicināšanai. Īpaša uzmanība jāpievērš pašām neaizsargātākajām bērnu grupām un tiem bērniem, kuri var tikt diskriminēti. To starpā ir bērni, kas dzīvo kopā ar savām mātēm ieslodzījuma vietās.³

Jāņem vērā, ka ieslodzītās mātes ir ar dažādām dzīves pieredzēm, dažādiem izglītības līmeņiem, un ne visas spēj patstāvīgi nodrošināt bērna attīstībai nepieciešamās aktivitātes. Tādēļ ļoti svarīgi, lai ar bērniem strādātu arī kvalificēti pedagogi un bērni saņemtu visu nepieciešamo pilnvērtīgai attīstībai.

Tas ietver piekļuvi kvalitatīvai izglītībai, veselības aprūpei, sabalansētam uzturam, kā arī emocionālai un sociālai atbalsta videi. Katram bērnam ir jābūt iespējai attīstīt savus talantus, spējas un intereses neatkarīgi no viņa izcelsmes, dzimuma vai ģimenes apstākļiem.

Ļoti pozitīvi vērtējams, ka bērniem ir dota iespēja būt kopā ar savām mātēm arī laikā, kad viņas atrodas ieslodzījumā. Tas nav pašsaprotami un ir apsveicami, ka valsts ir pieņēmusi šādu cilvēcīgu un bērna emocionālajām vajadzībām atbilstošu lēmumu. Tomēr šai kopā būšanai vienmēr jāatbilst bērna labākajām interesēm — ir svarīgi, lai bērni šādā vidē netiktu pakļauti riskiem un viņiem tiktu nodrošināti visi nepieciešamie apstākļi pilnvērtīgai attīstībai. Būt kopā ar māti ir nozīmīgi bērna emocionālajai saiknei un drošības sajūtai, taču tikpat būtiski ir nodrošināt, lai šī pieredze neveicinātu bērna attīstības kavēšanos vai negatīvu ietekmi uz viņa emocionālo un sociālo veidošanos, bet gan palīdzētu veidot veselīgu un drošu dzīves pamatu nākotnei.

Rekomendācija: Aicinu Tieslietu ministriju sadarbībā ar ieslodzījuma vietu pārvaldi izvērtēt iespējas, kā nodrošināt bērniem, kas atrodas kopā ar mātēm ieslodzījuma vietās, piekļuvi pirmsskolas izglītībai vai līdzvērtīgām attīstošām aktivitātēm. Risinājums varētu ietvert bērnu nogādāšanu pirmsskolas izglītības iestādē ārpus ieslodzījuma vietas vai, ja tas nav iespējams,

³ ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr.7 Bērnu tiesību īstenošana agrīnā bērnībā 24. punkts. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2022/08/visparejais-komentars-nr.7_bernu-tiesibu-istenosana-agrina-berniba.pdf

pirmsskolas pedagoga piesaisti uz nepilnu slodzi vai brīvprātīgo iesaisti bērnu attīstības veicināšanai.

3. Veselības aprūpes pieejamība

Vizītes laikā Ilģuciema cietuma Medicīnas daļa darbojās nepilnā personāla sastāvā.

Medicīnas daļā ir pieejams ginekologs un psihiatrs uz pusslodzi, radiologs uz 0,25 slodzi, kā arī sešas medicīnas māsas, divas virsmāsas un divi ārstu palīgi.

Tomēr vairākas būtiskas ārstniecības amata vietas ir vakantas — tostarp Medicīnas daļas vadītājs, terapeits, narkologs, pediatrs, dermatologs un stomatologs. Par stomatoloģisko pakalpojumu sniegšanu ir noslēgts līgums ar juridisku personu, taču šobrīd pieejamais finansējums ir izlietots, līdz ar to zobārsta pakalpojumi nav pieejami. Šis personāla un resursu trūkums rada nopietnus izaicinājumus kvalitatīvas un savlaicīgas veselības aprūpes nodrošināšanā visām ieslodzītajām, īpaši bērniem un sievietēm pēcdzemdību periodā.

Cietuma administrācijas pārstāvji norādīja, ka vakanto amatu aizpildīšana ir ļoti sarežģīta, jo ārstniecības personas nav ieinteresētas strādāt ieslodzījuma vidē. Galvenie šķēršļi esot specifiskā darba vide. Šie faktori būtiski apgrūtina stabilas un kvalificētas medicīnas komandas izveidi, kas tieši ietekmē sieviešu un bērnu veselības aprūpes kvalitāti.

Lai gan bērni ir reģistrēti pie ģimenes ārsta, ikdienas aprūpi nodrošina medicīnas māsas, sniedzot pamata palīdzību un apmācot mātes bērnu aprūpē (piemēram, masāžās un attīstošajās nodarbībās). Tomēr šāda aprūpe nevar aizstāt pediatra regulāru klātbūtni un profesionālu uzraudzību, kas ir būtiska bērna veselības attīstībai un savlaicīgai slimību diagnostikai.

Intervijās mātes pauda bažas par bērnu veselību, īpaši gadījumos, kad bērns saslimst un nepieciešama ārsta apskate. Tika norādīts, ka nokļūšana pie ārējiem speciālistiem ir laikietilpīga un sarežģīta, ko apstiprina arī cietuma medicīnas personāls. Apgrūtinājumi rodas gan veselības aprūpes sistēmas garo rindu, gan transporta ierobežojumu dēļ, kas kavē savlaicīgu veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu.

Papildu satraukumu mātes pauda par situācijām, kad bērni jāievieto stacionārā. Šādos gadījumos mātes nedrīkst doties līdz uz slimnīcu, un bērni, tostarp arī zīdaiņi, paliek stacionārā bez atbalsta personas klātbūtnes. Lai gan šādi gadījumi neesot bieži, tomēr iespējamība pastāv, un tas radot emocionālu stresu mātēm bērnu slimošanas laikā.

ANO Bērnu tiesību konvencijas 24. pants noteic, ka katram bērnam ir tiesības uz vislabāko iespējamo veselības stāvokli, kā arī uz pieejamu un kvalitatīvu medicīnisko aprūpi.

Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 12. panta otrajai daļai, bērnam ir tiesības uz bezmaksas veselības aprūpi, kuru nosaka valsts programma. Tāpat valsts nodrošina visiem bērniem agrīnu attīstības izvērtējumu vecumā no pusotra gada līdz triju gadu vecumam, lai savlaicīgi identificētu iespējamās attīstības traucējumus un speciālās vajadzības, nodrošinot atbilstošu atbalstu.

Minētās tiesību normas ir vienlīdz piemērojamas visiem bērniem, arī tiem, kuri dzīvo kopā ar savām mātēm ieslodzījuma vietā. Šajā kontekstā būtiski nodrošināt, lai bērniem ieslodzījuma vidē būtu pieejami tie paši veselības aprūpes pakalpojumi, kas nodrošināti bērniem ārpus ieslodzījuma, tādējādi ievērojot bērna labāko interešu principu.

Rekomendācija: Izprotot objektīvi pastāvošos izaicinājumus, ar kādiem saskaras visas ieslodzījuma vietas, nodrošinot pilnvērtīgu medicīnisko aprūpi ieslodzītajām personām, **aicinu** ieslodzījuma vietu pārvaldi apsvērt alternatīvus risinājumus veselības aprūpes nodrošināšanai. Šādi risinājumi var ietvert:

- 1) līgumu noslēgšanu par attālinātām speciālistu konsultācijām;
- 2) sadarbības līgumu noslēgšanu ar ārējiem medicīnas pakalpojumu sniedzējiem;
- 3) specializētu mātes un bērna palātu attīstīšanu Latvijas cietumu slimnīcā, nodrošinot stacionāro ārstēšanu kopā ar māti drošā vidē.

Šādas iniciatīvas varētu mazināt esošā personāla trūkuma radītos riskus un uzlabot ieslodzīto sieviešu un bērnu veselības aprūpes pieejamību un kvalitāti.

Par rekomendāciju izpildi, lūdzu sniegt informāciju **līdz 2026. gada 5. janvārim**.

Pateicos par vizītes laikā sniegto informāciju un sadarbību ar Tiesībsarga biroja darbiniekiem.

Ar cieņu

tiesībsardze

Karina Palkova